

## ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

© Лунячек В.Е.<sup>1</sup>, Кравчук Н.Л.<sup>2</sup>

*Українська інженерно-педагогічна академія<sup>1</sup>*

*Харківська спеціалізована школа I-III ступенів № 66 Харківської міської ради<sup>2</sup>*

### Інформація про авторів

**Лунячек Вадим Едуардович**, ORCID: 0000-0002-4412-7068, vel2003@ukr.net доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

**Кравчук Надія Леонідівна**: ORCID: 0000-0002-0269-8778; nimvaybay@gmail.com; вчитель географії; Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради Харківської області; вул. Університетська 16, м. Харків, 61000, Україна.

У роботі розглянуті актуальні проблеми захисту прав інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти на основі аналізу їх діяльності, зокрема на основі роботи вчителів у рамках навчально-виховного процесу. Проаналізовано праці вчених з даного питання (зокрема вітчизняних), зроблено посилання на відповідні чинні вітчизняні нормативно-правові акти, виокремлено проблемні аспекти правового захисту інтелектуальної власності вчителів. Проаналізовано матеріали стосовно питань захисту інтелектуальної власності на шкільному і районному рівнях управління освітою (в рамках проведення семінарів, зборів, засідань методичних об'єднань та конференцій). Виділено ключові напрями методичної та адміністративної роботи з цього питання (система заходів, спрямована на інформатизацію викладацького складу у питаннях інноваційної діяльності та захисту методичних напрацювань вчителів). Розглянуто групи об'єктів творчої праці вчителів і керівників закладів освіти, які підлягають захисту як їх інноваційні напрацювання. Доведено необхідність створення дієвої системи підвищення кваліфікації для вчителів і керівників освіти у цій царині. Особливу увагу приділено процедурі трансферу технологій в системі загальної середньої освіти (як комерційного так і не комерційного), підкреслено необхідність комерціалізації певних аспектів творчої роботи педагогічних працівників для підвищення ефективності творчої праці працівників системи ЗСО. Наголошено на тому, що захист прав інтелектуальної власності вчителя на його творчість, сприятиме зростанню поваги до нього з боку суспільства, що є надзвичайно актуальним в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Виокремлено кроки, які дозволять досягти підвищення рівня творчої діяльності вчителів та створити необхідні умови для захисту інтелектуальних творів педагогічного складу. Обґрунтовано існуючі проблеми у галузі захисту інтелектуальної власності у закладах загальної середньої освіти та наведено приклади навчальних закладів на території України, які можуть сприяти інформатизації вчителів стосовно існуючих норм.

**Ключові слова:** інтелектуальна власність, заклади загальної середньої освіти, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, трансфер технологій.

*Лунячек В.Э., Кравчук Н.Л. «Защита объектов интеллектуальной собственности в учреждениях общего среднего образования: проблемы на современном этапе»*

В работе рассмотрены актуальные проблемы защиты прав интеллектуальной собственности в учреждениях общего среднего образования на основе анализа их деятельности, в частности на основе работы учителей в рамках учебно-воспитательного процесса. Проанализированы труды ученых по данному вопросу (в частности отечественных), сделана ссылка на соответствующие действующие отечественные нормативно-правовые акты, выделены проблемные аспекты правовой защиты интеллектуальной собственности учителей. Проанализированы материалы по вопросам защиты интеллектуальной собственности на школьном и районном уровнях управления образованием (в рамках проведения семинаров, собраний, заседаний методических объединений и конференций). Выделены ключевые направления методической и административной работы по этому вопросу (система мер, направленная на информатизацию преподавательского состава в вопросах инновационной деятельности и защиты методических разработок учителей). Рассмотрены группы объектов творческой работы учителей и руководителей учебных заведений, подлежащих защите как их инновационные разработки. Доказана необходимость создания действенной системы повышения

квалифікації для учителів і керівників освіти в цій області. Особливу увагу приділено процедурі трансферу технологій в системі загальної середньої освіти (як комерційної так і некомерційної), підкреслена необхідність комерціалізації певних аспектів творчої роботи педагогів для підвищення ефективності творчого праці працівників системи ЗСО. Зазначено, що захист прав інтелектуальної власності вчителя на його твори, сприятиме зростанню поваги до нього з боку суспільства, що є надзвичайно актуальним в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Виділено кроки, які дозволять підвищити рівень творчої діяльності учителів і створити необхідні умови для захисту інтелектуальних творів педагогічного складу. Обґрунтовано існуючі проблеми в області захисту інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти і наведено приклади навчальних закладів на території України, які можуть сприяти інформатизації учителів стосовно існуючих норм.

**Ключові слова:** інтелектуальна власність, заклади загальної середньої освіти, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, трансфер технологій.

*V. Luniachek, N. Kravchuk* "Protection of intellectual property objects in institutions of general secondary education: problems at the present stage"

The paper deals with topical issues of intellectual property protection in institutions of general secondary education on the basis of the analysis of their activities, with a special focus on teachers' work within the teaching-learning process. The article analyzes scholarly works regarding the issue under investigation (especially the ones that belong to Ukrainian scientists), makes a reference to the relevant domestic normative legal acts in force and identifies the problematic aspects of the legal protection of teachers' intellectual property. The article also analyzes materials concerning issues of intellectual property protection at the regional and school levels of education management (materials of seminars, sessions, meetings of methodological unions and conferences). The article highlights the key directions of methodological and administrative work related to the relevant issue (i.e. a system of measures aimed at informing teaching professionals about their innovative activity and the ways to protect their methodological works) and considers the groups of objects of creative work of teachers and heads of educational institutions that are protected as their innovative work. The paper proves the necessity of creating an effective system of the advanced training of teachers and managers of education in this field. Particular attention is paid to the technology transfer procedure in the system of general secondary education (both commercial and non-commercial), emphasizing the need to commercialize certain aspects of creative activity of teaching professionals. Special emphasis is put on the fact that the protection of intellectual property rights of teachers regarding their creative works will contribute to the growth of respect for them in society, which is extremely relevant in the context of the implementation of the New Ukrainian School Concept. The article highlights the stages leading to the increase of the level of teachers' creative activity and to the establishment of conditions necessary to guarantee teachers' intellectual property protection. The present paper also substantiates the topical issues of intellectual property protection in institutions of general secondary education and provides examples of educational institutions in Ukraine which can help inform teachers about the existing regulations in the field.

**Keywords:** intellectual property, institutions of general secondary education, advanced training of pedagogical staff, technology transfer.

**Актуальність дослідження і постановка проблеми.**

Принципове оновлення освітнього законодавства, практична реалізація Концепції «Нова українська школа» поставила на порядок денний питання захисту прав інтелектуальної власності працівників закладів загальної середньої освіти (ЗСО) в умовах їх інноваційного розвитку. Тривалий час учитель практично не розглядався науковцями як суб'єкт інтелектуальної власності, а його творчі напрацювання не мали відповідної

правової підтримки та не підлягали захисту. Необхідність вирішення цього питання є нагальною потребою подальшої модернізації системи освіти в Україні.

**Аналіз досліджень та публікацій.** Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в сфері освіти відображені сьогодні у наукових роботах Ю. Бошицького, М.Лазарева, В. Рубашки, В. Тіманюк, А.Шпака, О. Орлюк, А. Арно, І. Коваль, В. Будянського, С. Мосова та інших дослідників. Однак, проведений аналіз свідчить, що

переважна кількість робіт розглядають проблематику пов'язану виключно з системою вищої освіти. Слід звернути окрему увагу на напрацювання в цьому напрямі Ю. Бошицького [1]. Проблематика, що розглядається, знайшла своє відображення й в роботах молодих учених, зокрема Е. Добагяна [4]. Наголосимо, що відповідна проблематика є характерною і для зарубіжної наукової літератури [15;17].

Наукові роботи, які б висвітлювали захист прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти є поодинокими, а сама проблема потребує подальшого дослідження і наукового опрацювання. У цьому контексті слід привернути увагу до праць Н.Рубан, Н.Фесенко, Л. Парашенко та ін.

Як вказують М.Лазарев та ін. інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах. Під інтелектуальною власністю розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини, а право на цей результат [6, с. 10–11]. Особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва – авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення – суміжні права тощо регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права». Так у ст. 8 цього Закону вказується, що охороні підлягають всі твори (твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми та ін.), як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо). [10].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації, як – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційну діяльність у свою чергу він

тракує, як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [11].

Згідно з ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність» – інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі - інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії [11].

Виходячи з наведених вище положень слід підкреслити, що вони, в тому числі, безпосередньо стосуються сфери освіти. Зокрема С. Валькирний розглядаючи проблему захисту прав інтелектуальної власності в сфері бізнес-освіти з застосуванням дистанційних технологій, вказує, що одним із ключових критеріїв розвитку бізнес-освіти в умовах глобальної інтеграції в Інтернет-простір є розвиток питань, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності авторів освітніх програм для бізнесу [2].

Слід звернути увагу на роботу В. Штейнберга, який бачить такі перешкоди на шляху правового захисту інтелектуальної власності в галузі педагогіки:

– можливість формалізації опису гуманітарних–педагогічних об'єктів незрівнянно менша можливості формалізації опису технічних (фізичних, хімічних, біологічних) об'єктів;

– можливість встановлення об'єктивних причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних системах незрівнянно менша можливості встановлення причинно-наслідкових зв'язків у технічних системах;

– можливість визначення реального економічного ефекту від використання педагогічних нововведень у освітньому процесі незрівнянно менша можливості визначення економічного ефекту в промисловому виробництві виробів, що базуються на винаходах.

В. Штейнберг активно використовує термін «педагогічне рейдерство» під яким він розуміє використання матеріалів без трансформації і без посилянь на автора [14].

Сьогодні науково-педагогічна література розглядає низку понять, що безпосередньо пов'язані з проблемами захисту прав інтелектуальної власності працівників ЗСО. Це, наприклад передовий педагогічний досвід. За В.Паламарчук – це досвід, завдяки якому

досягаються кращі, ніж у масовому досвіді, результати. Це широке родове поняття, щодо якого видовим поняттям є інновації. Досвід може бути масовим, раціоналізаторським і новаторським (останній є інноваційним). У наш час ППД є підґрунтям нової галузі педагогіки – педагогічної інноватики. В.Паламарчук вказує, що за даними досліджень, ППД опікується абсолютна більшість навчальних закладів України. Разом із тим вона вказує, що більшість із них з проблем навчання, небагато – з виховання і лише 7–8% – з управління [5, с.666].

До цієї категорії понять слід віднести авторські школи, за О.Савченко – це навчально-виховний заклад, у якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом. Авторські школи виникають переважно як відповідь на гострі потреби вдосконалення освітньої практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання, виховання і розвитку дітей [5, с.9].

Л.Ващенко пише, що інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [5, с.338–340]. У той же час у своїй монографії, присвяченій управлінню інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону, Л.Ващенко практично не зупиняється на питаннях захисту результатів інноваційної діяльності [3].

Разом із тим, як показав проведений нами аналіз літератури щодо створення і впровадження педагогічних інновацій, авторами розглядаються переважно питання їх класифікації, історичної спадкоємності, технологічного запровадження тощо. Разом із тим, абсолютна більшість джерел або взагалі залишає поза увагою питання захисту прав інтелектуальної власності працівників системи загальної середньої освіти в процесі створення і запровадження ними певних педагогічних і управлінських інновацій або висвітлює їх частково. Підкреслимо, що основними завданнями реалізації авторського права та суміжних прав педагогічних працівників сфери загальної середньої освіти є стимулювання їх творчої активності та створення умов для використання результатів

творчої діяльності суспільством. Працівники ЗЗСО стають суб'єктами майнових прав і мають право на отримання комерційної вигоди від створеного ними продукту.

**Постановка завдання.** Метою цієї роботи є висвітлення проблемного поля щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти і розробка пропозицій направлених на поліпшення ситуації, що склалася.

**Виклад основного матеріалу.** Проведений авторами аналіз з проблем охорони прав інтелектуальної власності працівників закладів загальної середньої освіти висвітлює низку проблем, що потребують свого вирішення.

Перш за все, це низька обізнаність вчителів і керівників освіти щодо їх прав по захисту інтелектуального продукту, що генерується під час їх виробничої діяльності. Це, зокрема, було доведено під час зустрічей з представниками Київського і Основ'янського районів м. Харкова. Щодо керівників ЗЗСО, то слід підкреслити, що вони здійснюючи згідно до своїх функціональних обов'язків процедуру впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і розробляючи певні їх елементи, фактично не замислюються щодо необхідності правового захисту відповідних напрацювань або необхідності законного отримання прав на напрацювання колег. Їх функції обмежуються стимулюванням вчителів щодо посилення креативного підходу до викладання окремих предметів і оформлення певного передового педагогічного досвіду, який оприлюднюється, переважно, на рівні ЗЗСО або на рівні районного управління освітою.

Проаналізована в процесі роботи тематика засідань педагогічних рад і нарад при директорі у ЗЗСО, тематика нарад у районних управліннях освіти, тематика семінарів у районних методичних кабінетах свідчить, що проблематика, якій присвячена ця робота залишається поза увагою керівників освіти, що веде, відповідно, до відсутності певної позитивної динаміки у цьому напрямі, як серед керівників освіти, так і серед учительської спільноти. Увага не акцентується на таких поняттях, як: «інтелектуальна власність вчителя», «захист права інтелектуальної власності вчителя», «об'єкти інтелектуальної власності вчителів, що підлягають охороні» тощо.

На засіданнях районних методичних об'єднань пріоритетними є питання організації методичної роботи; формування календарних

планів на навчальний рік; проведення заходів з підвищення рівня професійної майстерності; моніторинг результатів ЗНО; підготовка учнів до олімпіад, конкурсів-захистів МАН; проведення семінарів стосовно введення інновацій у навчальний процес тощо.

Таким чином, у процесі співпраці районних управлінь освіти і ЗЗСО увага приділяється, переважно, адміністративно-організаційному аспекту проблеми активізації інноваційної діяльності освітян, що знайшло своє вираження у певних матеріалах, що накопичуються районними методичними кабінетами і методичними службами ЗЗСО у процесі проведення процедури атестації і низки професійних конкурсів («Вчитель року», «Вихователь року», «Кращий дистанційний курс» тощо). Таким чином, результати творчої діяльності вчителя можуть бути неправомірно використані будь-якою особою у своїй викладацькій або науковій діяльності. Керівники закладів загальної середньої освіти не одержують методичних рекомендацій стосовно своїх дій з інформування педагогічних працівників у питаннях правового захисту їх творчої діяльності. Крім того, має місце відсутність інтересу самих педагогічних працівників до захисту своїх прав на власні твори у зв'язку з відсутністю у них відповідної мотивації.

Згідно з Законом України «Про освіту» у процесі підвищення кваліфікації вчитель повинен прослухати за накопичувальною системою протягом п'яти років не менше 150 годин із предмету, який він викладає і курсів, що мають впливати на формування його професійної компетентності. Необхідний обсяг годин не обов'язково розбивати на весь п'ятирічний період, тому частіш за все підвищення кваліфікації вчителів відбувається форсовано (шляхом проходження одного або двох комплексних курсів). Процеси диверсифікації післядипломної освіти сьогодні мають досить повільну динаміку. Основна кількість педагогічних працівників проходять підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, в навчальних планах яких не передбачено висвітлення тем із захисту інтелектуальної власності працівників ЗСО [7–8; 12].

Зважимо на те, що підвищення кваліфікації педагогічних працівників, повинно виконувати низку функцій:

-компенсаторну – спрямовану на ліквідацію «білих плям» у базовій освіті, що дозволяє реалізувати принцип освіти протягом всього життя;

-адаптивну – підготовка вчителя до змін в освітньому середовищі та громадському житті, що дозволяє інтерпретувати освітню програму згідно до потреб учнів та створити продуктивний освітній простір;

-розвиваючу - забезпечують культурний розвиток, збагачують знаннями щодо останніх наукових надбань, задовольняють духовні та пізнавальні потреби особистості, допомагають вдосконалювати професійні якості та навички згідно з потребами часу [12].

У рамках підвищення кваліфікації вчитель виконує такі функції:

- планує навчальний процес;
- забезпечує якісне навчання та виховання учнів в освітньому просторі;
- створює освітнє середовище;
- займається постійним професійним саморозвитком;
- проводить педагогічні дослідження;
- надає методичну допомогу колегам з питань організації навчального процесу і етапів соціалізації учнів під час навчання;
- підбиває підсумки свого педагогічного досвіду для презентації перед педагогічною спільнотою;
- оцінює результати своєї роботи з учнями закладу загальної середньої освіти [12].

Однак підвищення кваліфікації відбувається переважно за традиційною схемою, яка не передбачає висвітлення проблем, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності педагогічних працівників.

Презентація інтелектуальних надбань вчителів ЗЗСО відбувається переважно при проходженні процесу атестації і полягає у оприлюдненні результатів творчої праці перед комісією та педагогічною спільнотою для визначення відповідності посади вчителя рівню кваліфікації.

Атестацію проводять у три періоди:

1. На першому етапі оголошуються атестаційні умови та вимоги, формується атестаційна комісія.

2. На другому етапі вчитель представляє творчий звіт та результати дослідно-експериментальної роботи у письмовій формі.

3. На третьому етапі фіксується робота вчителя, встановлюється кваліфікаційна категорія та присвоюється педагогічне звання [12].

Виходячи з етапів атестації ми бачимо, що саме на другому етапі відбувається оприлюднення вчителем результатів своєї роботи і презентація методичних напрацювань широкому загалу.

До об'єктів авторського права педагогічних працівників прийнято відносити художні та літературні твори, підручники, лекції, монографії, семінари, інноваційно-педагогічні технології, використання певних педагогічних прийомів тощо. Ці результати творчої діяльності підлягають охороні авторського права, проте механізм їх захисту не є повноцінно допрацьованим і зрозумілим для пересічного працівника ЗСО чи районного управління освітою.

У процесі своєї педагогічної діяльності вчитель виконує значну навчально-методичну та частково науково-дослідну роботу. Навчально-методична робота передбачає низку заходів переважно творчого характеру направлених на всебічне методичне забезпечення навчально-виховного процесу. У результаті проведення цієї роботи вчитель напрацьовує варіативну частину освітніх програм; проводить певні педагогічні дослідження з використання різних методів та прийомів у роботі з класом, окремими учнями та групами учнів, їх батьками, навколишнім середовищем; розробляє уроки різних типів тощо. Науково-дослідницька робота полягає також у розробці і впровадженні нових педагогічних ідей та їх практичній перевірці. Багато закладів ЗСО є експериментальними майданчиками педагогічних університетів, НАПН України, або інших структур.

Таким чином, ми бачимо, що творча праця вчителя є невід'ємною складовою освітнього процесу і є результатом планомірної професійної діяльності. Всі вищевказані об'єкти творчої праці педагога повинні підлягати захисту у сфері інтелектуальної власності. Але у вітчизняній науковій літературі обмежені напрацювання щодо дієвих механізмів захисту права інтелектуальної власності педагогів ЗСО. Удосконалення потребують і відповідні законодавчі положення.

Наголосимо, що носіями інформації щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності є не дуже численні кафедри вищих навчальних закладів різної направленості (юридичних, медичних, технічних, педагогічних). Щодо наявності таких кафедр серед педагогічних ЗВО України, то вони представлені кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, створеної у 1998 р, кафедрою інтелектуальної власності Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (2006 р.). Таким чином, ми маємо дефіцит фахівців відповідної

направленості, які працюють безпосередньо з педагогічною спільнотою. Зокрема досвід кафедри КПіВ УПА свідчить про наявність проблем із масовим охопленням педагогічних працівників і керівників освіти в роботі за зазначеним напрямом, що привело до висновку щодо необхідності підготовки тренерів для кожного районного управління освітою за спеціальною програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності.

Частково питання захисту інтелектуальної власності в системі освіти знайшли своє відображення у Законі України «Про освіту», ст. 42 «Академічна доброчесність», але у цій статті акцент робиться на «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [12]. Разом із тим, норми Закону не спонукають до поліпшення захисту прав на інтелектуальну власність напрацьовану педагогічною спільнотою. Є доцільним прописати певні положення в Законі України «Про загальну середню освіту», який сьогодні знаходиться у стадії обговорення.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності працівників ЗСО слід розглядати як процес створення відповідної правової педагогічної системи, що має специфіку функціонування на різних рівнях управління освітою. Створення такої системи є надзвичайно актуальним в контексті реалізації концепції Нової української школи, яка стимулювала подальший творчий розвиток учителя, через створення низки ігрових технологій, інструментарію психологічного забезпечення, використання ІТ-технологій (наприклад: робота з програмними продуктами на Android та IOS для більш об'ємного сприйняття учнем навчального матеріалу – застосування на уроках географії додатку Google Expedition або Castle Quis для підготовки до ЗНО тощо). Все це є результатом креативної праці викладача і потребує окремої правової охорони.

Слід також підкреслити, що в Україні немає досвіду проведення масштабних комунікаційних заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності в системі ЗСО із залученням широких верств педагогічної спільноти, що потребує додаткової уваги. Немає відпрацьованих механізмів поліпшення

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

ситуації, як на місцевому, регіональному так і на загальнодержавному рівні.

Наведемо перелік об'єктів у системі ЗСО, які потребують охорони прав інтелектуальної власності:

- плани-конспекти уроків;
- передовий педагогічний досвід;
- методичні рекомендації, щодо застосування новітніх педагогічних методів та прийомів на уроках з фахової дисципліни;
- доповіді і виступи в межах роботи над темою самоосвіти;
- тести і інші завдання для контролю і самоконтролю;
- матеріали для проведення практичних і лабораторних робіт (предмети: біологія, географія, фізика, хімія, природознавство, - окремо можна виділити творчі буклети з англійської та української мови);
- матеріали участі у педагогічних конкурсах (конкурс на кращий дистанційний курс, вчитель року, тощо);
- матеріали участі у педагогічних конференціях з обміну досвідом на міському та обласному рівні;
- презентації навчального матеріалу під час проведення відкритих уроків;
- статті в журналах;
- сценарії виховних заходів (як класних так і загальношкільних);
- напрацювання в межах роботи над проектами для Малої академії наук України;
- результати створення певних проектів в урочний і позаурочний час (екологічних, соціальних, у рамках роботи шкільного самоврядування, тощо);
- торгові марки-емблеми, логотипи;
- матеріали персональних сайтів учителя, веб-сайту школи, районного управління освітою;
- авторські системи управління підпорядкованим закладом освіти чи освітньою системою тощо.

Окрему увагу необхідно приділити трансферу технологій у системі ЗСО, який передбачає передачу новітніх педагогічних надбань від одного носія до іншого. Він може мати як комерційний та і не комерційний характер і включає в себе:

- передачу прав на інтелектуальну власність між педагогічними працівниками ЗСО (використання нових педагогічних методик і технологій);
- обміні інформацією у рамках семінарів, конференцій та симпозіумів;

–проведенні спільних досліджень та педагогічних експериментів тощо.

Наголосимо трансфер технологій може використовуватися і в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників [9]. У системі ЗСО сьогодні переважає практика некомерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій. Комерційний трансфер технологій, який передбачає придбання за певний еквівалент (грошовий або у вигляді бартеру) нових методик та розробок для введення їх у освітній процес знаходиться на стадії становлення і немає усталених практик серед педагогічної спільноти.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі **висновки**:

1. На даному етапі необхідним є обґрунтування компетентнісної моделі працівників ЗЗСО в царині інтелектуальної власності, для виокремлення окремих аспектів та методик для впровадження системи захисту прав інтелектуальної власності вчителів.

2. Нагальною потребою часу є проведення комунікативних заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти. Це стосується як захисту прав інтелектуальної власності на продукти створені на паперових носіях, так і продуктів створених в Інтернет – просторі, системах дистанційного навчання тощо.

3. Потрібно регламентувати систему підвищення кваліфікації вчителів та розробити окремі курси, які будуть полягати у формуванні системи знань щодо захисту прав інтелектуальної власності на результати їх творчої роботи та наданні певних практичних навичок.

4. Необхідно практикувати введення комерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій на засадах врахування авторських прав учителів, що були створені в процесі їх професійної діяльності.

**Перспективи подальших досліджень.**

Перспективним напрямом досліджень даної проблематики є розробка компетентнісних моделей працівників закладів середньої освіти у сфері інтелектуальної власності і розробка механізмів комерційного і некомерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій у системі ЗСО. Розробка технологій підвищення рівня інформатизації та формування компетентності з інтелектуальної власності у педагогічного складу.

**Список використаних джерел**

1. Бошицький Ю. Л. Оптимізація національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 227.
2. Валкирный С. С. Защита прав интеллектуальной собственности в сфере бизнес-образования с применением дистанционных технологий [Электронный ресурс] / С. С. Валкирный // Право: история, теория, практика: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2017 г.). – СПб.: Свое издательство, 2017. – С. 73-76. – Режим доступа : <https://moluch.ru/conf/law/archive/227/12311/> - Дата звернення 28.12.2019р.
3. Ващенко Л. С. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Л. С. Ващенко. – Київ : Тираж, 2005. – 380 с.
4. Дабагян Е. Интеллектуальная собственность в сфере образования [Электронный ресурс] / Е. Дабагян. – Режим доступа : <https://elibrary.ru/item.asp?id=21708748>. - Дата звернення 25.12.2019р.
5. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Лазарев М. І. Патентознавство і авторське право: навч. посіб. для студентів денної та заочної форми навчання всіх спеціальностей / М. І. Лазарев, В. М. Тіманюк, Н. П. Рубан; Укр. інж.-пед. акад. – Харків : ФОП Мезіна, 2017. – 228 с.
7. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності: монографія / В. Е. Лунячек., Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Харків : ФОП Панов, 2018. – 224 с.
8. Лунячек В. Е. Реалізація положень Закону України «Про освіту» в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників: моделі і організаційні механізми / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2017. – Вип. 56-57. – С. 58-67.
9. Лунячек В. Е. Трансфер технологій як складова процесу підвищення кваліфікації керівників освіти / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 52-53. – С. 201-210.
10. Про авторське право і суміжні права : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. - Дата звернення 26.12.2019р.
11. Про інноваційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 2002. – № 36. – Ст. 266. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. - Дата звернення 25.12.2019р.
12. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Дата звернення 22.12.2019р.
13. Шманько І. Основи інтелектуальної власності – необхідна складова змісту вітчизняної загальної освіти [Електронний ресурс] / І. Шманько. – Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti-neobhidna-skladovazmistu-vitchiznjanoyi-zagalnoyi-osviti>. - Дата звернення 21.12.2019р.
14. Штейнберг В. Э. Защита интеллектуальной собственности в области образования: дуализм и проблемы / В. Э. Штейнберг // Профессиональное образование в России и за рубежом. – 2012. – № 3(7). – С. 58-64.
15. Intellectual Property and Education in Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons [Electronic resource]. – Access mode : <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>. - Дата звернення 25.12.2019р.
16. Luniachek V. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine // V. Luniachek, T. Varenko // Urban Studies and Public Administration. – 2018. – Vol. 1, No. 2. – P. 199-209.
17. Teaching Intellectual Property in Countries in Transition : Review [Electronic resource] / Department for Transition and Developed Countries WIPO. – Access mode : [http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo\\_pub\\_transition\\_7.pdf](http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_transition_7.pdf). - Дата звернення 23.12.2019р.

**References**

1. Boshytskyi, YuL 2014, ‘Optymizatsiia natsionalnoi osvity u sferi intelektualnoi vlasnosti: suchasni vymohy ta osnovni tendentsii’ [Optimization of national education in the field of intellectual property: modern requirements and main trends], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, no 2, pp. 227.
2. Valkirnyj, SS 2017, ‘Zashhita prav intelektualnoj sobstvennosti v sfere biznes-obrazovaniya s primeneniem distancionnyh tehnologij’ [Protection of intellectual property rights in the field of business education with the use of distance technologies [Electronic resource], *Pravo: istorija, teorija, praktika*, Svoe izdatelstvo, Sankt-Peterburg, pp. 73-76, viewed 28 December 2018, <<https://moluch.ru/conf/law/archive/227/12311/>>.
3. Vashchenko, LS 2005, *Upravlinnia innovatsiinymy protsesamy v zahalnoi serednii osviti rehionu* [Management of innovative processes in the general secondary education of the region], Tyrzsh, Kyiv.
4. Dabagjan, E 2014, *Intellektualnaja sobstvennost v sfere obrazovaniya* [Intellectual Property in Education], viewed 25 December 2018, <<https://elibrary.ru/item.asp?id=21708748>>.
5. Kremen, VH (ed.) 2008, *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education / APS of Ukraine],

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Akademyia pedahohycheskykh nauk Ukrainy, Yurinkom Inter, Kyiv.

6. Lazariiev, MI, Timaniuk, & VM Ruban, NP 2017, *Patentoznavstvo i avtorske pravo: navch.posib.dlia studentiv dennoi ta zaochnoi formy navchannia vsikh spetsialnostei* [Patent and Copyright: Educational. for full-time and part-time students of all specialties], *Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, FOP Mezina, Kharkiv.*

7. Luniachek, VE, Ruban, NP & Fesenko, NS 2018, *Profesiinyi rozvytok pratsivnykiv systemy zahalnoi serednoi osvity v sferi intelektualnoi vlasnosti* [Professional development of the employees system of general secondary education in the field of intellectual property], FOP Panov, Kharkiv.

8. Luniachek, VE 2017, 'Realizatsiia polozhen Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» v protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv: modeli i orhanizatsiini mekhanizmy' [Implementation of the provisions of the Law of Ukraine "About Education" in the process of qualification improvement of pedagogical workers: models and organizational mechanisms], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, iss. 56-57, pp.58-67.

9. Luniachek, VE 2016, 'Transfer tekhnolohii yak skladova protsesu pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv osvity' [Technology transfer as part of the process of improving the qualifications of education managers], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, iss. 52-53, pp.201-210.

10. Prezydent Ukrainy 1994, 'Zakon Ukrainy Pro avtorske pravo i sumizhni prava' [On Copyright and Related Rights: The Law of Ukraine [Electronic Resource], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 13, art. 64, viewed 26 December 2018 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>>.

11. Prezydent Ukrainy 2002, 'Zakon Ukrainy Pro innovatsiinu diialnist' [On Innovation Activity: The Law of Ukraine [Electronic Resource]], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 36, art. 266, viewed 25 December 2018 <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>>.

12. Prezydent Ukrainy 2017, 'Zakon Ukrainy Pro osvitu' [On Education: The Law of Ukraine [Electronic Resource]], *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, no. 38-39, art. 380, viewed 22 December 2018, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.

13. Shmanko, I 2010, *Osnovy intelektualnoi vlasnosti – neobkhidna skladova zmistu vitchyznianoï zahalnoi osvity* [Fundamentals of intellectual property - an essential component of the content of domestic general education [Electronic resource]], viewed 21 December 2018, <<http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti-neobkhidna-skladova-zmistu-vitchiznjanoyi-zagalnoyi-osviti>>.

14. Shtejnberg, VJe 2012, 'Zashhita intelektualnoj sobstvennosti v oblasti obrazovaniia: dualizm i problemy' [Intellectual property protection in education: dualism and challenges], *Professionalnoe obrazovanie v Rossii i za rubezhom*, no. 3(7), pp.58-64.

15. Intellectual Property and Education in Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons 2015, viewed 25 December 2018, <<https://euiipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>>.

16. Luniachek, V & Varenko, T 2018, 'Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine', *Urban Studies and Public Administration*, vol. 1, no. 2, pp. 199-209.

17. *Teaching Intellectual Property in Countries in Transition : Review* n.d., Department for Transition and Developed Countries WIPO, viewed 23 December 2018, <[http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo\\_pub\\_transition\\_7.pdf](http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_transition_7.pdf)>.

*Стаття надійшла до редакції 05.01.2019р.*